

Az etiópai szövetségi kormány nyelvpolitikája és a nyelvtörvény, valamint annak hatásai a tisztességes eljárásra és az amhara nyelvet nem beszélő vádlottak jogaira

YEMSERACH LEGESSE HAILU¹

Etiópia egy többnyelvű, szövetségi köztársaság államformával rendelkező ország. Az Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság 1995-ös alkotmánya egyenlő elismerést biztosított valamennyi etiópai nyelv számára, azonban az amhara nyelvet választotta a szövetségi kormány munkanyelvének. Annak érdekében, hogy az amhara nyelvet nem beszélő egyének igényeit kielégítsék a közszolgáltatások nyújtása során, az alkotmány és más törvények, mint a büntetőeljárás törvénykönyv, előírják a tolmácsok igénybevételét. Különösen a büntetőeljárások során, az amhara nyelvet nem beszélők jogosultak arra, hogy egy „szakképzett” tolmács segítse őket annak érdekében, hogy érdemben részt vegyenek az ügyekben. A gyakorlatban megfigyelhető, hogy a vádlottak, akik nem beszélnek a szövetségi kormány munkanyelvét, nem képesek hatékonyan megérteni, illetve azonnali és részletes információt szerezni az ellenük indított ügy természetéről és hatásáról. Még ha ismerik is az ügyet, nem képesek hatékonyan kifejtetni védekezésüket a bíróság vagy a kapcsolódó szervek előtt, ezáltal megvédeni saját jogaikat. Ez a tanulmány feltárja, hogy az amhara nyelvet nem beszélők nem részesülnek a jogi normáknak megfelelő eljárásban. Ez a probléma többnyire a tolmácsok hiánya, limitált száma vagy a képzetlen tolmácsok alkalmazása miatt marad fenn. A helyzet megoldásának érdekében tett lépések ellenére a szövetségi kormány még nem hozott létre egy olyan hivatalos mechanizmust, amellyel az amhara nyelvet korlátozottan és/vagy egyáltalán nem beszélő emberek megfelelő ellátásban részesülneek a büntetőeljárások során a tárgyalás előtt és a tárgyalás közben. Ez a tanulmány javaslatot tesz a szövetségi kormánynak, hogy hozzon létre bírósági tolmácsképző intézményeket, és a szükséges költségvetés biztosításával egységesítse a bírósági tolmácsolást; alakítson ki hivatalos mechanizmust, például helyezzen hatályba részletes törvényeket és munkakönyveket a tolmácsok kijelölésére; biztosítson más helyi nyelveknek munkanyelvi

1 Egyetemi oktató, School of Law and Federalism, Ethiopian Civil Service University, e-mail: geshanti@gmail.com

státuszt; konzultáljon tolmácsolási technológiákkal kapcsolatban, és működjön együtt a különböző érdekelt felekkel.

Kulcsszavak: nem amhara nyelvet beszélők, nyelvi korlát, többnyelvű közösség, képzetlen tolmács

The Ethiopian Federal Government's Language Law and Policy, and Its Implications for Fair Trial and the Rights of Non-Amharic Language Speakers Accused

Ethiopia is a multilingual country with federal form of state structure. The 1995 Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia (FDRE Constitution) gave equal recognition for all Ethiopian languages, but has chosen Amharic to become the working language of the Federal Government. In order to accommodate the needs of non-Amharic speakers in the provision of public services, the Constitution and other laws such as the Criminal Procedure Code, require the use of interpreters. Particularly in criminal proceedings, non-Amharic speakers are entitled to be assisted with a "qualified" interpreter to meaningfully participate in the cases. In practice, it is observed that accused people who do not speak the working language of the federal government are unable to effectively understand or get prompt and detailed information regarding the nature and effect of the case brought against them. Even if they know the case, they are not able to explain effectively their defences to the court or associated bodies, and thereby defend their rights. This study reveals that non-Amharic speakers are not served effectively according to the legal standards. This problem subsists mainly due to the absence or limited number of interpreters, as well as the use of untrained interpreters. Despite some efforts to address the problem, the federal government has not yet laid down any formal mechanism by which people with limited and/or no Amharic language proficiency are properly served in criminal proceedings both before and during trial. This study proposes the federal government to establish court interpreter training institutions, and to standardise court interpretation by allocating the necessary budget; lay down a formal mechanism such as enacting detailed laws and working manuals for assigning interpreters; providing other local languages the status of working language; consulting interpretation technologies and working in collaboration with different stakeholders.

Keywords: non-Amharic speakers, language barrier, multilingual community, untrained interpreter

1. Bevezetés

Etiópia a különböző kultúrák, nyelvek, etnikai csoportok, vallások, szokások és hagyományok otthona. Az Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság (angol rövidítése alapján FDRE) 1995-ös alkotmánya, amely Etiópia szövetségi államformájának jogi alapját képezi, kilenc, etnikai-nyelvi összetételű regionális állam szövetségét hozta létre, amelyek túlnyomórészt etnikai identitás alapján vannak elhatárolva. Ezek közé tartozik Afar, Benishangul-Gumuz, Gambela, Harar, Oromia, Szomália, a déli nemzetek, nemzetiségek és népek régiója (SNNP) és Tigré, valamint két alkotmányos önkormányzattal rendelkező város, Addisz-Abeba és Dire Dawa.² A közelmúltban egy tizedik regionális állam, nevezetesen Sidama, a déli nemzetek egyik zónája, 2019. november 20-án tartott népszavazás után jött létre.³ Kutatók becslése szerint, az ország e részein több mint 75 nyelvet beszélnek.⁴ Egy ilyen heterogén és többnyelvű közösségben a kormány intézményei számára nehézséget jelent a közszolgáltatások biztosítása a társadalom valamennyi nyelvén. Ezért elkerülhetlenné válik egy vagy több nyelv munkanyelvként való kiválasztása egy nyelvpolitika elfogadásával, még akkor is, ha ez problémákhoz vezethet.⁵

Az etiópai szövetségi kormány jelenlegi alkotmányának 5. cikke kimondja, hogy minden etiópai nyelv egyformán elismert. Az alkotmány a szövetségi kormány munkanyelvének az amhara nyelvet teszi, bár elismeri, hogy a szövetség regionális államai meghatározhatják saját munkanyelvüket. Függetlenül attól, hogy a két alkotmányos önkormányzattal rendelkező városban, Addisz-Abebában és Dire Dawában különböző etnikai és nyelvi csoportok élnek, ez a rendelkezés kimondja, hogy az amhara az egyetlen hivatalos nyelv, amelyet a szövetségi kormány a közszférában használ.

Ez a tanulmány azt tekinti át, milyen hatásai vannak az etiópai szövetségi kormány nyelvpolitikájának az Addisz-Abebában vád alá helyezett, amhara nyelven nem beszélők jogaira és szabadságaira. Célja, hogy azonosítsa az amhara nyelven nem beszélők számára a büntetőeljárások során felmerülő főbb kihívásokat, és elemezze az alapvető emberi jogokra gyakorolt hatásait. Ez a munka a kibővített változata a szerző 2016-ban készült mester-diplomamunkájának, amely csak a Lideta Sub-City problémáját vizsgálja. A jelenlegi kutatás azonban jelentősen eltér a terület alkalmazási körét tekintve, mivel kiterjed a büntető igazságszolgáltatási intézmények, azaz a rendőrség, az ügyészség, valamint a Szövetségi Elsőfokú, a Felső- és Legfelsőbb Bíróságok gyakorlatára Addisz-Abeba öt kiválasztott alvárosában (Kolfe, Nifas Silk Lafto, Yeka, Lideta és Bole). A jelenlegi tanulmány adatait 2019 októberétől 2020 januárjáig gyűj-

2 Az Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság Alkotmánya. 1/1995. számú kiáltvány (FDRE alkotmánya), 47. cikk.

3 Az ország további regionális államokra is számít, mivel különböző regionális államiság iránti kérelmek érkeztek.

4 Jan Záhóřik – Wondwosen Teshome: Debating Language Policy in Ethiopia. *Journal of Asian and African Studies*, 18. (2009), 1. 86.

5 William F. Mackey: Language Policy and Language Planning. *Journal of Communication*, 29. (1979), 2. 48.

tötték. A két munka az országban bekövetkezett politikai és szakpolitikai színterek változásait tekintve is különbözik egymástól. Lényegesen profitált a legújabb szakirodalomból, amelyek a mester-diplomamunka készítése után jelentek meg. Következésképpen a kutatás megállapításai és következtetései is jobban ki vannak dolgozva.

1.1. Nyelvpolitika: a gondos mérlegelés szükségessége

A fogalom meghatározására tett kísérletek ellenére a nyelvpolitikára nincs egységes definíció. Ebben a tanulmányban a nyelvpolitika a kormányzati hatóságok azon implicit vagy explicit elveinek vagy döntéseinek összességét jelenti, amelyek egy vagy több nyelv kiválasztására irányulnak a többnyelvű társadalomban, a közszolgáltatások nyújtása érdekében.⁶ Elmondható, hogy a nyelvpolitika olyan szándékos döntés, amely a nyilvános és állami szférában való nyelvhasználat meghatározására irányul.

Egy vagy több nyelv kiválasztása egy ország nyelvpolitikájában vagy nyelvtörvényében szükséges rossz dolog, amely gyakran azzal a kihívással jár, hogy ki kell dolgozni egy mechanizmust más kisebbségi nyelvek befogadására, és amely általában a pénzügyi források és a politikai akarat rendelkezésre állásával függ össze.⁷ Egy olyan korlátozott forrásokkal rendelkező országban, mint Etiópia, talán életképes lehet egy olyan nyelv kiválasztása, amelyet sokan beszélnek. Ez azonban azzal a hatással is járhat, hogy korlátozza vagy sérti a más nyelvet beszélő személyek nyelvi és egyéb alapvető emberi jogait.

Ha egy bizonyos nyelvet munkanyelvként választanak, alapvetően azt jelenti, hogy a nyelvet a különböző kormányzati ágak és más ágazatok a közszolgáltatások nyújtása során írásbeli vagy szóbeli kommunikációs eszközként fogják használni. A nyelvpolitika meghatározza egy nyelv használatát a törvényhozásban, az igazságszolgáltatási eljárásokban, a pénzügyi és bankrendszerben, a médiában, az egészségügyi szolgáltatásokban stb. Idetartozik többek között a kommunikáció a közintézményekben, például bíróságokon, a rendőrségen, az ügyészségen, az egészségügyi központokban, a közoktatási intézményekben, a katonai közlekedésben és a médiában. Bár a legtöbb kutató a nyelvpolitika oktatásra gyakorolt hatására összpontosít, a nyelvpolitika gyakorlatilag az emberek mindennapi életét is befolyásolja az iskolákban, a piacon, az egészségügyi központokban és általában a közsférában.

A nyelvválasztás mindenféle problémát felvet, amelyeket körültekintően kell kezelni.⁸ Egyrészt a kormánynak óvatosnak kell lennie a nyelvpolitika nemzeti egységre és politikai stabilitásra gyakorolt hatásával. Másrészt a különböző nyelvi csoportok jogainak és igényeinek figyelembevétele és ennek költségei szintén kritikus

6 Robert L. Cooper: *Language Planning and Social Change*. Cambridge, Cambridge University Press, 1989.

7 Brenda Leibowitz: The Problems with Language Policy and Planning. *Journal of Language, Identity & Education*, 14. (2015), 1. 36.

8 Tsegaye Regassa: *Issues of Federalism in Ethiopia: Towards an Inventory of Legal Issues*. Addis Ababa, Addis Ababa University, 2009.

kihívást jelentenek, ami gondos mérlegelést igényel. A gyakorlatban megfigyelhető, hogy a nyelvi sokszínűség világszerte politikai konfliktusok forrása, ami számos politikai közösség stabilitását és fenntarthatóságát befolyásolja.⁹ Számos afrikai, amerikai és ázsiai ország tapasztalatai azt mutatják, hogy kihívást jelent a közös identitás és a közös intézmények létrehozása.¹⁰ A többnyelvű államoknak biztosítaniuk kell, hogy a politikai közösség valamennyi tagjának érdekeit képviselje és reflektáljon rájuk, beleértve a különböző nyelvi közösségek tagjait, akiknek joguk van arra, hogy a közszolgáltatásokat az általuk értett nyelven kérjék. A nyelvpolitika meghatározása tehát gondos és mélyreható elemzést igényel, mérlegelve a javasolt alternatívák előnyeit és hátrányait.

2. Az etióp nyelvpolitika

2.1. A nyelvpolitika jogi alapja

A nyelvpolitikák különböző formát ölthetnek. Általában az alkotmányban és más írott jogszabályokban egy kifejezett rendelkezés részeként található meg. A nyelvpolitika kidolgozható különálló politikai dokumentumban is, amely a nyelvhasználat célját, valamint annak részletes iránymutatásait és konkrét eljárásait tartalmazza.¹¹ Etiópia nem rendelkezik külön nyelvpolitikával, amely részletes iránymutatásokat adna a kormány nyelvpolitikájáról és arról, hogyan kezeli a nyelvi problémákat a kormányzat különböző szintjein.

1995-ös elfogadása óta a szövetségi alkotmány az a mérvadó jogi dokumentum, amelyre általában az ország nyelvpolitikájának forrásaként hivatkoznak. Az alkotmány az ország valamennyi nyelvének egyenlő elismerését biztosítja. Ennek ellenére az Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság Alkotmánya 5. cikkének (2) bekezdése kimondja, hogy az amhara a szövetségi kormány munkanyelve. Ennek megfelelően ezt a nyelvet használják munkanyelvként a különböző közszolgáltatások nyújtása során a szövetségi kormányzaton belül. Az ország múltbéli tapasztalataihoz képest, amelyekben az amhara volt az államnyelv, a jelenlegi alkotmány előrelépésnek tekinthető, mivel megkísérli hivatalosan is elismerni a nyelvi sokszínűséget és a különböző helyi nyelvek használatát az ország különböző részein.¹²

Annak ellenére, hogy a szövetségi alkotmány a nyelvpolitika tekintetében előrelépést hoz, kritikák érik, mert figyelmen kívül hagyja az amhara nyelven kívül eső etiópiai nemzetek, nemzetiségek és népek nyelveinek egyenjogúságát. Ez általában a közigazgatásban, az oktatásban és az igazságszolgáltatás területén tapasztalható

9 Will Kymlicka – Allen Patten: Language Rights and Political Theory. *Annual Review of Applied Linguistics*, 23. (2003), 1. 3–21.

10 Brian Weinstein (szerk.): *Language Policy and Political Development*. Norwood, NJ, Ablex, 1990.

11 Bernard Spolsky: *Language Policy*. Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

12 Záhófik–Teshome (2009): i. m. 86.

a szövetségi környezetben.¹³ Jelen tanulmány az igazságszolgáltatás ágazatát, különösen a büntető igazságszolgáltatást vizsgálja meg közelebbről.

2.2. A tolmácsoláshoz való jog a büntetőeljárásokban

A büntetőeljárás során a tolmácsoláshoz való jog tekintetében Etiópia jelenlegi alaptörvénye az 1995-ös alkotmány. Az alkotmányos rendelkezések értelmezése azt mutatja, hogy az etióp állam különös figyelmet fordított az igazságszolgáltatási rendszer nyelvi problémájára, mivel két fontos cikket szentelt a hatóságok munkanyelvének korlátozott ismeretével rendelkező vádlottak és letartóztatottak védelmének. A vádlottak és letartóztatott személyek jogvédelme a letartóztatás időpontjától a bírósági vádemelés időpontjáig terjed.

Az etióp szövetségi állam alkotmánya, miután elismerte az amhara nyelvet munkanyelvként, nem rendelkezik részletes mechanizmusokról, hogy az amhara nyelvet nem beszélők érdekeit miként veszik figyelembe a közszférában. Az alkotmány azonban a 19. és 20. cikkben kifejezetten rendelkezik a vádlottak és letartóztatott személyek jogairól a büntetőeljárás során. Az alkotmány 19. cikke előírja, hogy a letartóztatott személyeknek joguk van ahhoz, hogy haladéktalanul, számukra érthető nyelven tájékoztassák őket letartóztatásuk okairól, illetve arról, hogy vádat emeltek-e ellenük. Hozzáteszi továbbá, hogy a letartóztatottakat tájékoztatni kell a hallgatáshoz való jogukról az általuk értett nyelven, és/vagy arról, hogy minden általuk tett nyilatkozat bizonyítékként felhasználható ellenük a bíróság előtt. Ezen túlmenően az alkotmány 20. cikkének (7) bekezdése előírja, hogy a vádlottnak joga van ahhoz, hogy állami költségen tolmács segítségét kérje, ha a bírósági eljárást olyan nyelven folytatják le, amelyet nem ért. Az alkotmány nemcsak arra kötelezi az illetékes kormányzati szerveket, hogy segítsék a korlátozott munkanyelvi ismeretekkel rendelkező személyeket, hanem arra is utal, hogy a nyelvi segítségnyújtás költségeit az állam fedezze.

Az alkotmányos rendelkezéseken kívül vannak olyan külön törvények is, amelyek védelmet nyújtanak a korlátozott munkanyelvi tudással rendelkezők számára. A szövetségi rendszer igyekszik kielégíteni Etiópia különböző régióiból származó sokféle népének igényeit. Az ország büntetőeljárás törvénykönyve a 27. cikk (4) bekezdésében arról is rendelkezik, hogy a letartóztatott személyek számára hozzáértő tolmácsot kell biztosítani, ha nem értik a nyelvet, és a válaszukat rögzítik.¹⁴ Ugyanezen jogszabály 126. cikkének (2) bekezdése továbbá arról is rendelkezik, hogy a bíróság szakképzett bírósági tolmácsot kell hogy válasszon, ha az bármely eljáráshoz szükséges. Ez a cikk azt is hozzáteszi, hogy a vádlott, az ügyész vagy a tanú rokona nem választható ki tolmácsnak. E rendelkezések olvasatából kiderül, hogy a büntetőeljárás törvénykönyve a tolmács segítségén túlmenően még azt is előírja, hogy a bíróságnak

13 Fiseha Haftetsion: *The State of Vertical Division of Political Power in the Ethiopian Federation*. Doktori értekezés. Addis Ababa, Addis Ababa University, 2017. 261–264.

14 The Criminal Procedure Code, Proclamation No. 185/1961. Lásd: www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=&p_isn=82480&p_classification=01.04

„képzett” vagy „hozzáértő” tolmácsokat kell választania a büntetőeljárásban korlátozott nyelvtudással rendelkező személyek segítésére. De nincs olyan jogi eszköz vagy más hivatalos dokumentum, amely előírná, hogy mit jelent valójában a képzett vagy hozzáértő tolmács. Ennek eredményeképpen a büntetőeljárásokban országszerte olyan problémák figyelhetők meg, amelyek akadályozzák a polgároknak az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jogát.

Másrészt a szövetségi bíróságokról szóló rendelet 25. cikkének (2) bekezdése és annak módosításai kifejezetten állítják, hogy a bíróságoknak tolmácsot kell biztosítani a szövetségi bíróságok munkanyelvét nem ismerő személyek számára.¹⁵

Az alkotmányos rendelkezéseken és a konkrét törvényeken kívül számos nemzetközi és regionális emberi jogi okmányt ratifikált Etiópia, amelyek a büntetőeljárás során tolmács ingyenes igénybevételéhez való jogot elismerik.¹⁶ E tekintetben A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikke (3) bekezdésének f) pontja rendelkezik azokról a minimális garanciákról, amelyekhez a büntetőeljárás során mindenkinek joga van. A cikk kifejezetten előírja, hogy mindenkinek joga van a tolmács ingyenes segítségéhez, ha nem érti vagy nem beszél a bíróságon használt nyelvet. Ez a rendelkezés ismét a kormányt tette felelőssé a tolmácsolás költségeinek fedezéséért, és a vádlottakat vagy letartóztatott személyeket költségmentesen hagyja. Hasonlóképpen a regionális emberi jogi törvény, ebben az esetben az Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája is úgy rendelkezik, hogy a tolmács segítségére való jogosultság a tisztességes eljárás lényeges eleme, ha egy személy nem érti vagy beszél az igazságszolgáltatási szerv által használt nyelvet.¹⁷ Továbbá egyes kutatók azt is állítják, hogy a tolmáchoz való jog a nemzetközi szokásjog által elismert és védett jog.¹⁸

A nemzetközi és regionális emberi jogi szerződések részeseként Etiópiának a törvény szerint meg kell felelnie az egyezményekben foglalt normáknak. Ezek a jogi keretek általánosságban előírják, hogy minden bűncselekménnyel vádolt személynek joga van a tolmács ingyenes segítségéhez, ha a vádlott nem érti vagy nem beszél a tárgyalás előtt és alatt használt nyelvet.

2.3. A nyelvpolitika szövetségi szintű megváltoztatására tett kísérletek

A nyelvpolitika kérdésének fontosságát és az amhara nyelven nem beszélőkre gyakorolt hatását a szövetségi kormány is érzékelte. Valójában a szövetségi szintű nyelvi elismerés kérdése volt a politikai viták egyik fő kiváltó oka. A szövetségi intézmények között a probléma megoldására irányuló szervezeti erőfeszítések mellett a szövetségi kormány hajlandóságot mutatott a nyelvpolitika megváltoztatására.

15 Proclamation No. 25/1996.

16 Az FDRE alkotmányának 9. cikke (4) bekezdése kimondja, hogy az Etiópia által ratifikált valamennyi nemzetközi megállapodás az ország jogának szerves részét képezi.

17 African Commission on Human and Peoples' Rights: *Principles and Guidelines on the Right to a Fair Trial and Legal Assistance in Africa* (1999. november).

18 Julia Sherman: The Right to an Interpreter under Customary International Law. *Columbia Human Rights Law Review*, 48. (2017), 3. 257.

Például 2017 júliusában, miközben megvitatták Oromia szövetségi állam különleges érdekeit a főváros Addisz-Abeba felett, az etiópai szövetségi Miniszterek Tanácsa jóváhagyott egy törvénytervezetet, amely az afan oromo nyelvet a szövetségi kormány második munkanyelvévé tenné. Ezt a törvénytervezetet a szakértők sokat kritizálták a megfelelő nyelvpolitika és indoklás hiánya miatt.¹⁹ A Miniszterek Tanácsa nem fogadta el az egyértelmű tervezetet az afan oromo mint munkanyelv ajánlásáról, azonban nem magyarázza meg, hogy miért nem vett figyelembe más helyi nyelveket. Következésképpen erős bírálat érte ezt a határozatot, mert nem volt képes előre látni az ebből következő gyakorlati kihívásokat. A jogszabálytervezet nem tér ki arra, hogy ezt a nyelvpolitikát hogyan hajtanák végre. Az olyan kérdéseket, mint az alkotmánymódosítás, a források elosztása, az intézményi reformok és más későbbi intézkedések, nem tárgyalták meg előzetesen megfelelően. Ezenfelül figyelmen kívül hagyta Addisz-Abeba lakosainak érdekeit, ahol a lakosság több mint 70%-a más nyelvi csoportokhoz tartozik. Ennek eredményeképpen ez a törvény folyamatos politikai zavargásokhoz vezethet az országban, és a nemzeti stabilitást is veszélybe sodorhatja.

A másik, legutóbbi kísérletet a nyelvpolitika megváltoztatására Abiy Ahmed, Etiópia jelenlegi miniszterelnöke tette, aki számos reformintézkedést próbált végrehajtani, mióta 2018 áprilisában hatalomra került. Abiy Ahmed 2019. novemberi nyilvános nyilatkozatában kijelentette, hogy ő és pártja, azaz a Prosperitás Párt (*Prosperity Party*), amely korábban Etióp Népi Forradalmi Demokratikus Front néven volt ismert, azon dolgozik, hogy több nyelvet integráljon, és javítsa a nyelvpolitikát szövetségi szinten egy reformintézkedés keretében. Elmondta, hogy pártja úgy döntött, hogy az amhara mellett az afan oromo, a tigrinya, a szomáli és az afar nyelveket is beveszi a szövetségi kormány munkanyelvei közé.²⁰ Azt mondta: „Ez a korábbiaknál lényegesen jobb megközelítés, amely lehetővé teszi az etiópok számára, hogy tanuljanak egymástól, és erősítsék az ország építésére irányuló vágyukat.”²¹

Az előző kísérlethez hasonlóan a miniszterelnök bejelentését is kritika érte, mivel nem volt jogalapja és részletes indoklása a döntésnek. Talán a nyelvpolitika megváltoztatására vonatkozó döntés az ország politikai, gazdasági és társadalmi összefüggéseinek eredménye.²²

2.4. A büntetőeljárások gyakorlata

A nyelvi akadályok a jogrendszerben elrettentő élményt okozhatnak az amhara nyelvet nem beszélők számára, különösen, ha vádlottként állnak a törvény előtt. Az, hogy

19 Yemserach Legesse Hailu: *Challenges and Prospects of Adding Working Language in Ethiopia*. Conference Paper, presented on Legal and Human Rights Academy/Policy Forum on Sustaining Political Reforms, Democratization and Human Rights in Ethiopia: Informing the Next Steps, Adama, Ethiopia (2018. október 1.).

20 Abiy Ahmed's Speech from FDRE Office of the Prime Minister. *Youtube*, 2019. november 19.

21 Abiy Ahmed's Speech (2019): i. m.

22 Minasyan Armeni: Language Policy, National Identity and Politics. *European Scientific Journal*, 10. (2014), 7. 273–277.

a vádlott képes-e megérteni az eljárást és kommunikálni az ügyvéddel, a bíróval vagy másokkal, közvetlen hatással van az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jogára, a tisztességes eljárásra és más alapvető jogokra. Általában nyelvtudással nem, vagy csak korlátozottan rendelkező személyek „nehezen beszélnek vagy értik meg a munkanyelvet nyomás alatt vagy nagy feszültséggel teli szituációban, illetve olyan helyen, amely nem része a mindennapi tapasztalatuknak, mint például a tárgyalóteremben vagy a rendőrségen”.²³ Továbbá a bíróságon használt szavak sok jogi szakzsargont tartalmaznak, amelyet a jogi szakmán kívüli személyek általában nem könnyen értenek. Ezért fontos az amhara nyelven nem beszélők nyelvi támogatása és a büntetőeljárásban való érdemi részvételük biztosítása.

A jelenlegi etiópiai jogrendszer tolmácsokat alkalmaz a jogi eljárásokban a nyelvi akadályok áthidalására. Ezért a kormányzati intézmények, például a rendőrkapitányságok és a bíróságok a törvény értelmében kötelesek tolmácsok biztosításával kielégíteni a szövetségi kormány munkanyelvét nem ismerő személyek igényeit.

Ebben a tanulmányban az „amhara nyelven nem beszélők” kifejezéssel három csoportra utalunk: az amhara nyelven kívül más helyi nyelveket beszélő etiópiaiakra, a jelnyelvet használó hallássérültekre és a különböző idegen nyelveket beszélő etióp állampolgársággal nem rendelkezőkre. E csoportokból az egyének többé-kevésbé hasonló problémákkal szembesülnek, amikor a büntetőeljárás során nyelvi akadályokról van szó, még akkor is, ha azok nagyságrendje vagy kihívása eltérő.

2.4.1. Tárgyalás előtti nyelvi akadályok

Egy büntetőeljárás általában a rendőrséggel kezdődik, és a személyt az őt letartóztató rendőrrel való első találkozáskor megilletik bizonyos alapvető emberi jogok. Az FDRE alkotmánya, valamint más különböző jogszabályok szerint a vádlottnak/letartóztatott személynek joga van ahhoz, hogy az általa értett nyelven haladéktalanul tájékoztassák az ellene felhozott vád természetéről és okáról.²⁴ A letartóztatott személyeknek, akik nem ismerik a munkanyelvet, joguk van ahhoz is, hogy tájékoztassák őket arról a jogukról, hogy tartózkodhatnak a rendőrségen tett nyilatkozattételtől. Ha pedig a személy nyilatkozatot tesz, akkor az általa értett nyelven tájékoztatni kell arról, hogy azt bizonyítékként felhasználhatják a bíróságon.²⁵

Egy olyan országban, mint Etiópia, nem ritka, hogy a vádlottak nem ismerik a jogukat a bírósági eljárások során, a rendőrségen különösen. Ezáltal a büntetőeljárás e kritikus szakaszában egy tolmácsnak rendelkezésre kell állnia a nyelvi akadályok áthidalására. A rendőrkapitányságon a nyomozó rendőrnek különböző fázisokban, például az őrizetbe vétel, a vallomás felvétele, a nyomozás és az előzetes letartóztatás

23 Richard W. Cole – Laura Maslow-Armand: The Role of Counsel and the Courts in Addressing Foreign Language and Cultural Barriers at Different Stages of Criminal Proceeding. *Western New England Law Review*, 19. (1997), 1. 193–228.

24 FDRE alkotmány 19. cikk (1) bekezdés.

25 FDRE alkotmány 19. cikk (2) bekezdés.

alkalmazása során kommunikálnia kell a vádlottal. E feladatok hatékony ellátása érdekében a rendőröknek tolmácsot kell alkalmazniuk, ha nem beszélnek a vádlott nyelvét.

Ezáltal az állam felelős azért, hogy a letartóztatott személyek megalapozott döntést hozhassanak a rendőrségnek tett nyilatkozataikról. Az amhara nyelvet nem beszélők esetében az államnak nemcsak az a feladata, hogy a vádlottat/letartóztatottat a tárgyalás előtt tájékoztassa a jogairól, hanem az is, hogy ezt olyan nyelven tegye, amelyet az adott illető megért.

A kutatásunk feltárta, hogy Addisz-Ababában számos olyan eset van, amelyben helyi és külföldi személyek egyaránt érintettek, akik nem beszélnek a rendőrség munkanyelvét. Függetlenül a rendőrség előtt megjelenő ügyek számától, nincsenek hivatalos intézményi vagy jogi mechanizmusok, amelyek segítenék az amhara nyelvet nem beszélőket, akár a vádlott/letartóztatott személy tájékoztatása érdekében a bűncselekmény természetéről, akár a nyilatkozattétel mellőzéséhez való jogáról. Hacsak a rendőr nem ismeri a vádlott nyelvét, a vádlottnak nagyon nehéz megtudnia a bűncselekmény jellegét és okát, ha a rendőrörsön kívül tartják fogva. Még a rendőrségre való megérkezés után sem biztos, hogy egy amhara nyelven nem beszélő személyt azonnal tájékoztatnak az ellene felhozott vádról, mivel a rendőrségen nem alkalmaznak tolmácsot. A nem amhara nyelven beszélők csak akkor kaphatják meg a törvény által előírt szükséges tájékoztatást, ha a lehetséges tolmács felkutatása sikeres.

Az amhara nyelven nem beszélőket megfelelően kell tájékoztatni arról a jogukról, hogy választhatnak, vallomást tesznek-e, vagy sem, ami szintén megköveteli a rendőr és a vádlott közötti kommunikációt és hatékony megértést. Különösen az etiópiai jogrendszerben, ahol a vádlott vallomását a bíróság bizonyítékként felhasználhatja, fontos, hogy ezek az egyének olyan nyelven kapják meg a szükséges tájékoztatást, amelyet a törvény előír, és amelyet megértenek.

A büntetőeljárás törvénykönyv 86. cikke²⁶ szerint a vallomást fel kell olvasni a vádlottnak, mielőtt felkérnék, hogy írja alá. Miután a vádlott vallomását amhara nyelven lejegyezték, a rendőrnek ugyanazzal a tolmáccsal fel kell olvasatnia a vallomásban foglaltakat, mielőtt a vádlott aláírná azt. A gyakorlat azonban ennek ellenkezőjét mutatja.

A kutatásban részt vevő, nem amhara nyelven beszélők többsége azt állította, hogy a szövetségi kormány munkanyelvének olvasására és beszélésére való képtelenségük jelentősen korlátozza őket alapvető jogaik gyakorlásában, mint például a véleménynyilvánításhoz való jog, az önvédelemhez való jog és a tisztességes eljáráshoz való jog.

A tolmácsok hiánya a rendőrségen nemcsak a vádlott alapvető jogaira van hatással, hanem a rendőrök mindennapi tevékenységére is. A rendőrök kijelentették, hogy ez hatással van a napi munkájukra, mivel a tolmács keresése az idejük nagy részét elveszi, amit más fontos tevékenységekre fordíthatnának. Már maga az a tény, hogy egy büntetőügyben amhara nyelven nem beszélő személy vesz részt, az eljárás elhú-

²⁶ The Criminal Procedure Code, Proclamation No. 185/1961.

zódásával jár. Talán részben azért, mert a tolmácsolás természeténél fogva több időt, türelmet és erőfeszítést igényel, különösen a rendőrség részéről.

A rendőrőrsökön, a rendőrök vagy más személyek, például a vádlott barátai, családtagjai, vagy bárki, aki azt állítja, hogy kétnyelvű, tolmácsként segít a nyelvi akadályok áthidalásában. A tolmácsolási szolgáltatást nyújtó valamennyi személytől elvárják, hogy a szolgáltatást önkéntes alapon nyújtsa, és nem fizetnek érte. Ez hátróztottan veszélyezteti a tolmácsolási szolgáltatás minőségét, ami negatívan befolyásolhatja a vádlott alapvető jogát. Néhány vádlott válaszadó szerint az a tény, hogy a rendőrök azok, akik az amhara nyelven nem beszélő személyek büntetőügyeiben tolmácsként járnak el, felveti a semlegesség kérdését, ami nagyon lényeges szempont.

A nyelvi akadályok kérdése hasonló kihívást jelent az adott rendőrőrsre kirendelt ügyészek számára is. Az ügyészeket általában azért rendelik ki a rendőrőrsökre, hogy a bűnyogi nyomozás során a rendőrökkel együttműködve dolgozzanak. Ennélfogva a vádak megfogalmazása és előkészítése során az amhara nyelven nem beszélőkkel is kommunikálniuk kell. Általában a nyomozó rendőrtiszt és az ügyész egy irodában dolgozik, hogy együtt dolgozhassanak a büntetőügyekben. Ezáltal az ügyészek számos esetben megfigyelhetik és segíthetik a rendőröket, kezdve a vallomások felvételétől a foglyok látogatásáig az adott ideiglenes fogvatartási központokban. A rendőrökhöz hasonlóan az ügyészek is részt vesznek olyan személy keresésében, aki segíthet nekik ügyfeleik nyelvének tolmácsolásában. A kutatásban részt vevő ügyészek azt állították, hogy még ha nincsenek is hivatalos iránymutatások vagy eljárások a tolmács kijelölésére, általában előnyben részesítik a kétnyelvű rendőröket az adott őrsön, hogy segítsenek nekik a kommunikációs akadályok leküzdésében. Miután az ügyészek meggyőződtek arról, hogy nincsenek kétnyelvű rendőrök, azt mondják a vádlottnak, hogy hozza magával saját tolmácsát, vagy elkezdene keresni bármilyen tolmácsot a környéken.

A tárgyalás előtti büntetőeljárás jelenlegi gyakorlata azt mutatja, hogy a rendőrségen nem alkalmaznak tolmácsokat a nyelvi akadályok áthidalására a nem amhara nyelven beszélő személyek ügyeiben. Továbbá nincsenek olyan iránymutatások vagy hivatalos eljárások, amelyek meghatároznák, miként kellene biztosítani a kommunikációt a munkanyelvet nem ismerő vádlottakkal. Ez azt jelentheti, hogy az érintett szervek nem érzékelték az amhara nyelven nem beszélők problémáját vagy a rendőrőrsökön felmerülő kihívásokat.

2.4.2. Nyelvi akadályok a tárgyalás során

A jelenlegi büntetőbíróságok, a Szövetségi Elsőfokú Bíróság (FFIC), a Szövetségi Felsőbb Bíróság (FHC) és a Legfelsőbb Bíróság (SC), különböző speciális bíróságokra oszlanak, amelyek meghatározott területeken konkrét ügyeket tárgyalnak. Ezek közé a különleges bíróságok közé tartoznak azok, amelyek csak a súlyos bűncselekményeket, a rendőrség, az adó- és vámügyek, a gyermekek és fiatalokú elkövetők, valamint a nők és gyermekek bírósága által benyújtott előzetes letartóztatási kérelmeket

bírálják el. Így a nem amhara nyelven beszélő személyeket érintő ügyek előfordulása egy bíróság előtt számos tényezőtől függ, mint például az ügyek jellege, a bűncselekmény elkövetésének helye és az adott külvárosban található intézmények típusa.²⁷

Úgy tűnik, hogy a nyelvi akadályok által a polgárok jogai tekintetében okozott problémát az igazságszolgáltatás jobban érzékeli, mint a végrehajtó hatalom. A bírósági struktúra mindhárom szintjén létezik nyelvi tolmács álláshely a helyi és az idegen nyelvek esetében annak ellenére, hogy a legtöbb álláshely betöltetlen. Ennek okaira a következő részben térünk ki.

Annak ellenére, hogy a kormány elkötelezte magát a nyelvi sokszínűségekre való reagálás és a jogi követelmények végrehajtása mellett, a kutatás eredménye azt mutatja, hogy számos kihívás, különösen a logisztikai korlátok akadályozzák az igazságszolgáltatási rendszert abban, hogy a lehető legjobban érje el célját.

2.4.2.1. A bírósági tolmácsolás főbb kihívásai

Képzett bírósági tolmácsok hiánya

A büntetőjogi rendszerben a tolmácsok szerepe nélkülözhetetlen, mivel a vádlott élete, szabadsága és egyéb jogai a tolmács szolgáltatásának minőségétől függenek. Jelenleg, amikor az amhara nyelven nem beszélők ügyei a szövetségi bíróságok elé kerülnek, a bíró hivatalos intézkedéseket hozhat, amikor írásbeli utasítást ad ki a főjegyzői hivatalnak és/vagy más kormányzati és nem kormányzati intézményeknek. Ha a formális lehetőségek eredménytelenek, a bíró megkérdezi bárkit a tárgyalóteremben és környékén, aki beszél a vádlott nyelvét, írásbeli vagy rögzített kommunikáció nélkül. Ez magában foglalja az olyan alkalmazottakat, mint a bíróhelyettesek és a titkárok, valamint nem bírósági alkalmazottakat, mint a rendőrök, a vádlott rokonai,²⁸ a vádlott által hozott tolmácsok és a bírósági kísérők.

A helyi nyelvi bírósági tolmácsok számára előírt szakképesítés a 12. osztály elvégzése volt, négy vagy többéves, bármely ágazatban szerzett tapasztalattal. A közelmúltban a bíróság kérésére az előírt képzettséget megváltoztatták. Ennek ellenére a vizsgálatban részt vevő tolmácsok közül szinte senki sem rendelkezett tolmácsolási tapasztalattal. Ezáltal a legtöbb tolmács összefoglaló tolmácsolást nyújt, ami nem ajánlott a bíróságon, különösen büntetőeljárásban.²⁹

27 A Szövetségi Legfelsőbb Bíróságon viszonylag jobb a helyzet a nyelvi tolmácsok tekintetében, mivel az ügyek többsége írásbeli beadványok cseréjéből áll, és nem a felperes és az alperes fizikai megjelenéséből a bíróságon. Ha tolmácsra van szükség, a bíróságon jelenleg állandóan alkalmazott tolmácsok dolgoznak az angol és az afan oromo nyelvek tekintetében. Más nyelvek esetében a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság szintjén hasonló kihívással kell szembenézni.

28 Ez valójában ellentétes a büntetőeljárás törvénykönyv 126. cikkének (2) bekezdésével (185/1961. számú nyilatkozat), amely egyértelműen kimondja, hogy nem választható ki olyan személy, aki a vádlott vagy az ügyész rokona, vagy maga is tanú.

29 William E. Hewitt szerint különböző típusú bírósági értelmezések vannak. De csak két modellt, nevezetesen a szimultán és a konsekutív tolmácsolást kell használni a bíróságon. A szinkrontolmácsolás az, amikor valaki folyamatosan tolmácsol, miközben valaki beszél. Másrészt „a konsekutív

Továbbá a bírósági tolmácsok nem rendelkeznek előzetes rövid- vagy hosszú távú jogi képzéssel, ami megnehezíti a tolmácsolást. Sok esetben olyan személyek dolgoztak tolmácsként, akik nem, vagy alig ismerték a bírósági környezetet vagy a jogi szakszergont.

A részt vevő bírák mindegyike megerősítette, hogy nem szokatlan, hogy a tárgyalás során hozzá nem értő tolmácsok hibákat követnek el. Ha nincsenek hozzáértő tolmácsok, az egyénnek az igazságszolgáltatási rendszerben biztosított jogai, valamint a rendszeren belüli jogai és szabadságai veszélybe kerülnek. Ezek elkerülhetetlenül hibák elkövetéséhez és félreértésekhez vezetnek.

A bírósági tolmácsok szolgáltatásainak javítása érdekében a kormány különböző intézkedéseket hoz. Az egyik ilyen intézkedés a Szövetségi Közszolgálati Bizottság (*Federal Civil Service Commission*) által végrehajtott munkaköri minősítési reform. Mivel a tolmácsok a kormány alkalmazottai, a Bizottság általában felülvizsgálja a munkakörre vonatkozó követelményeket és a juttatásokat. Szokásos tevékenységének részeként az etiópiai Szövetségi Közszolgálati Bizottság kutatást végzett a kormányzati intézményekben 2008 és 2013 között betöltött összes munkakör felülvizsgálatára. Ami a bírósági tolmácsok álláshelyét illeti, a Bizottság az igazságügyi igazgatási hivataloktól kapott észrevételeket figyelembe véve javított a képesítéseken. Ennek megfelelően a helyi nyelvi tolmácsoktól megkövetelik, hogy bármely tanulmányi területen szerzett diplomával és kétéves tapasztalattal rendelkezzenek. Bár ez a szolgáltatás minőségének javítására tett erőfeszítésként dicsérhető, egy másik problémát is eredményezett. A bíróságok humánerőforrás-menedzsmentje szerint ezek a munkakörök az újonnan felülvizsgált munkaköri minősítési reform végrehajtása óta üresen maradtak, mert nem találtak senkit, aki érdeklődött volna és megfelelt volna a képesítéseknek. Az Elsőfokú Bíróság humánerőforrás-menedzsmentje szerint a reform valójában rontott a bíróságok helyzetén, mivel nem találtak olyan jelentkezőt, aki megfelelt volna a helyi nyelvi tolmács munkakörre vonatkozó követelményeknek.

Összességében a tolmácsok fontos szerepet játszanak a bíróságon, különösen a büntetőeljárások során. Egyrészt ők a bírák, az ügyészek és más résztvevők, továbbá az amhara nyelven nem beszélők hangja és füle. Hozzájárulnak a vádlottak jogainak védelmére irányuló általános erőfeszítésekhez a büntető igazságszolgáltatási rendszerben. Mindazonáltal a szövetségi szinten alkalmazott jelenlegi stratégiák, amelyek a büntetőeljárásokban a nem amhara nyelven beszélők igényeinek kielégítésére irányulnak, még mindig nem megfelelők.

tolmácsolás a forrásnyelven tett kijelentéseknek a célnyelven tett kijelentésekbe történő átültetését jelenti, szakaszosan, a forrásnyelvi kijelentések között szünetet tartva". E szerző szerint létezik egy harmadik gyakori tolmácsolási mód is, az úgynevezett „összefoglaló” tolmácsolás. Ez a tolmácsolási mód a beszélő kijelentésének átfogalmazására és tömörítésére utal. Az előző két modelltől eltérően ez utóbbi nem adja vissza pontosan mindazt, amit a célnyelven mondanak. Lásd: William E. Hewitt: *Court Interpretation: Model Guides for Policy and Practice in State Courts*. Williamsburg, National Centre for State Courts, 1995. 31.

A tolmácsok ösztönző mechanizmusainak hiánya

A bíróságok humán erőforrásainak nyilvántartása szerint szövetségi szinten csak kevés állandó tolmács van, akiket korlátozott nyelvek számára alkalmaznak. Ez azt mutatja, hogy a tolmácsok száma elenyésző az országban beszélt sokféle nyelvhez és a bíróságok igényeihez képest. A legtöbb tolmács a tanulmányban jelezte, hogy ez a nem vonzó fizetésnek vagy napidíj fizetésnek köszönhető, az ösztönző mechanizmusok hiányoznak bírósági tolmácsok számára.

A legtöbb megkérdezett jelezte, hogy a bíróságon a nyelvi akadályok leküzdésére irányuló stratégiák kihívásai elsősorban a költségvetéssel kapcsolatosak. Bár a költségvetés kérdése alapvető fontosságú, ez nem lehet indok a polgárok jogainak megtagadására, mivel ez az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és az egyenlőség kérdése. A kormánynak az is kötelessége, hogy a közszolgáltatásokat igazságosan, ha nem is egyenlő mértékben, de az ország minden adófizető polgára számára biztosítsa.

Az idegen nyelvek és a helyi nyelvek tolmácsainak eltérő díjazása

Annak ellenére, hogy a kormánytól elvárják, hogy nagyobb figyelmet fordítson a helyi nyelvek befogadására, a 2017-ig tartó gyakorlat azt mutatja, hogy az idegen nyelvű tolmácsok száma, ebben az esetben az angol, valamint a fizetésük is nagyobb volt, mint a helyi nyelvi tolmácsoké. A helyi nyelvi tolmács kezdő fizetése 1305 birr volt, míg az idegen nyelvi tolmácsé 3425 birr. Az idegen nyelvi tolmácsok képzettsége és díjazása magasabb, mint a helyi nyelvi tolmácsoké, ez pedig a helyi nyelvi tolmácsokat elriasztó problémaként jelentkezett. 2017 óta a helyi és az idegen nyelvi tolmácsok képzettségi követelményei, valamint a fizetés is azonosak, azóta mégsem vettek fel helyi nyelvi tolmácsot.³⁰

A jelnyelvi tolmácsok álláshelyhiánya

A jelnyelvi tolmácsállások hiánya arra utalhat, hogy a jelnyelvet nem ismerik el önálló nyelvként, vagy más verbális nyelvek háttérbe szorítják. Ez azt is jelentheti, hogy a bírósági eljárásokban nem fordítanak kellő figyelmet a hallássérült személyek problémáira.

Az Etiópia által követett jelenlegi nyelvpolitika ellenére a fenti áttekintésből megállapítható, hogy a büntetőeljárásokban az amhara nyelven nem beszélők eltérő igényei figyelembevételének érdekében csak kevés intézkedést tettek. Az a gyakorlat, hogy a bírósági tolmácsolás során véletlenszerűen kiválasztott személyeket alkalmaznak, min-

30 Az a tény, hogy a helyi nyelvi tolmácsok képesítési követelménye megnőtt, még az álláshelyre jelentkezőket is elriasztja. Ez azt eredményezte, hogy a bíróságokon – néhány Legfelsőbb Bíróságon dolgozó tolmács kivételével – nincsenek állandóan alkalmazott tolmácsok. A Szövetségi Elsőfokú Bíróság humánerőforrás-menedzsmentje szerint most azt tervezik, hogy kérvényezik a Szövetségi Közszolgálati Bizottságnál a képesítési követelmény újbóli csökkentését, mivel nem találtak senkit, aki diplomával és kétéves munkatapasztalattal rendelkezett volna.

den bizonytalanságot növeli a hibák és a félrefordítások esélyét. Ezen túlmenően a szolgáltatás minőségét és az elszámoltathatóságot biztosító eszközök hiánya is nagyon aggasztó. Az a tény, hogy a legtöbb hivatalosan vagy informálisan kirendelt tolmács nem rendelkezik tolmácsolási tapasztalattal, szintén hatással van az igazságszolgáltatási folyamatra.

Számos országban, például az Egyesült Államokban és Kanadában a bírósági tolmácsolás szakszerűvé vált, mivel különböző jogi keretek és irányelvek írják elő, hogy a tolmácsoknak rendszeres „képzési programoknak, tanúsítási normáknak és etikai kódexeknek” kell megfelelniük.³¹ Etiópiában azonban, ahol nincsenek egységes követelmények a bírósági tolmácsolásra, nem ritka, hogy nem szakképzett/professzionális tolmácsok nyújtanak szolgáltatást a bírósági tárgyalóterekben. Ez pedig jelentős eltéréseket eredményez a bírósági tolmácsolás minőségében, és a hibák kockázatát a büntetőeljárásokban kiszolgáltatott vádlott vállára helyezi.

2.4.2.2. Nyelvi akadályok a büntetőeljárások során és azok emberi jogi vonatkozásai

A tolmácsok hiánya a büntetőeljárásban a tárgyalást megelőzően nemcsak a vádlott tolmácshoz való jogát érinti, hanem a tisztességes és gyors tárgyaláshoz, valamint a tisztességes eljáráshoz való jogát is. Ez érinti továbbá a vádlottnak azt az alkotmányos jogát, hogy a vádat követően észszerű időn belül bíróság elé állítsák. Hasonlóképpen, a vádlottnak az ellene felhozott vádról való tájékoztatáshoz való joga, a nyomozás során a kérdésekre való válaszadás mellőzéséhez való joga, az óvadékhoz való joga és a szabadsághoz való joga is valószínűleg korlátozva lesz.

Ennek megfelelően a bíróságon a tárgyalás során a nyelvi akadályok áthidalására szolgáló tolmácsok száma hasonló hatással van a vádlott emberi jogaira. Az ügyek folyamatos elhalasztása végül az igazságszolgáltatás késedelméhez vezet. És ahogy mondják, „a késleltetett igazságszolgáltatás megtagadott igazságszolgáltatás”. Az igazságszolgáltatáshoz való jog, a védelemhez való jog, a gyors tárgyaláshoz való jog és a vádlott egyéb jogai korlátozottak lesznek és/vagy sérülnek.

A nyelvi akadály a nem amhara nyelven beszélők érzelmi jólétére is hatással van, mivel frusztrálhatja őket, amikor nem tudják magukat hatékonyan kifejezni. A kutatásban részt vevők többsége azt állította, hogy a nyelvi akadályok nagymértékben korlátozzák őket abban, hogy kifejezzék gondolataikat, érzéseiket, vagy akár kérdéseket tegyenek fel az illetékes személynek a tárgyalás előtt, alatt vagy után.

Továbbá a legtöbb nem amhara nyelven beszélő személy azt is jelezte, hogy a büntetőeljárásban a nyelvi akadályok gazdasági szempontból is befolyásolták őket. Azt állították, hogy általában az utazási és a szállásköltségeket maguknak és a tanúknak is nekik kell fizetniük a bírósági megjelenés miatt, amikor az is előfordulhat, hogy ügyeket nem tárgyalják az első napon, mert a bíró elnapolja az ügyet, ha nem áll rendelkezésre tolmács az adott időpontban. A tolmácsok nem megfelelő rendelkezésre állása

31 Muneer I. Ahmad: *Interpreting Communities: Lawyering across Language Difference*. *UCLA Law Review*, 54. (2007), 5. 999–1086.

és az ügyek folyamatos elhalasztása közvetve érinti a vádlottól szociálisan és gazdaságilag függő személyeket is, például a gyermekeket, családtagokat és rokonokat.

A kutatásunk azt is megállapította, hogy a börtönben nincsenek tolmácsok, ami ismét befolyásolja a vádlott fellebbezéshez való jogát. Tekintettel a fellebbezésre rendelkezésre álló korlátozott időtartamra, a vádlottnak nagyon nehéz hatékonyan kommunikálnia a börtönigazgatókkal és kifejezni fellebbezési szándékát.

A büntetőügyek elhúzódó eljárása hatással lesz a bizonyítékokra is, amelyeket időben be kell mutatni a bíróság előtt, és amelyeknek segíteniük kell a bírót abban, hogy igazságos ítéletet tudjon hozni.

3. Összegzés és javaslatok

Etiópia a nyelvi sokszínűségéhez alkalmazkodó nyelvpolitikát fogadott el, figyelembe véve a nemzet, a nemzetiségek és a nemzetet alkotó népek többnyelvűségét. Ezért a szövetségi kormánytól elvárt, hogy megteremtse a szükséges jogi és intézményi mechanizmusokat, amelyek által a föderáció munkanyelvét nem beszélő emberek segítséget kapnak az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez.

Az alkotmányban és más jogi dokumentumokban tett ígérek ellenére az amhara nyelven nem beszélők különböző kihívásokkal szembesülnek a büntetőeljárás különböző szakaszaiban. A jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a szövetségi kormány nem hozott létre olyan hivatalos mechanizmust, amelynek segítségével az amhara nyelvet korlátozottan és/vagy egyáltalán nem beszélő személyeket a büntetőeljárásban a tárgyalás előtt megfelelően tájékoztatnák. Bár a bíróságokon jobbnak tűnik a helyzet, mivel vannak állandóan alkalmazott tolmácsok, a legtöbb álláshely betöltetlen, mivel a tolmácsok fizetése és ösztönző mechanizmusai nagyon alacsonyak.

A megfelelő és szakképzett tolmácsolási szolgáltatás hiánya kihat az igazságszolgáltatási intézmények, például a rendőrség, az ügyészség és a bíróságok mindennapi tevékenységére. Ez a tolmácsolási folyamatok minőségét is befolyásolja, ami közvetlenül vagy közvetve kihat a vádlott alapvető emberi jogaira a büntetőeljárás során. Hatással van a gazdaságra és általában a vádlottak igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmára is. Összességében az amhara nyelvet korlátozottan vagy egyáltalán nem beszélő személyek problémája égető, és ennek megfelelő figyelmet kell szentelni neki.

A nem amhara nyelven beszélők szövetségi szintű kihívásainak javítása érdekében javasolt a jelenlegi nyelvpolitika felülvizsgálata oly módon, hogy tudományos kutatás alapján lehetőséget biztosítson a helyi nyelvek, valamint a nemzetközi nyelvek, például az angol számára, hogy a szövetségi kormány munkanyelveként ismerjék el azokat. A nyelvpolitikának olyan meghatározott kritériumokat kellene kidolgoznia, mint például az adott nyelvet beszélők száma a szövetségi városban, a népesség nagysága, a GDP-hez való hozzájárulás, amelyek minden helyi nyelvnek egyenlő esélyt biztosítanak arra, hogy szövetségi munkanyelvnek minősüljön.

Fontos, hogy a kormány külön dokumentumban fogadjon el egy új nyelvpolitikát, amely kifejezetten megadja a nyelvhasználati politika indoklását. Ezen túlmenően

részletes törvényeket és munkaügyi szabályzatokat kell készíteni, amelyek olyan egyértelmű eljárásokat határoznak meg, amelyeket a nyelvi akadályok kezelése során követni kell a közszférában, beleértve az igazságszolgáltatást is.

A tolmácsok szerepe tagadhatatlan a kommunikációs akadályok áthidalásában. Annak érdekében, hogy megfelelő és képzett tolmácsok álljanak rendelkezésre, javítani kell a munkakörök besorolását, a fizetésen és az ösztönző mechanizmusok nagyságán. Mivel a fő akadályozó tényező az erőforrásokkal kapcsolatos, ajánlott, hogy a kormány az érintett érdekelt felekkel, például a civil társadalmi szervezetekkel és a nagykövetségekkel együttműködve törekedjen az igazságügyi ágazatban nyújtott tolmácsolási szolgáltatások fenntartható finanszírozására. Emellett a kormánynak a hozzáértő és képzett tolmácsok biztosítása érdekében elő kell segítenie a szakmai tolmácsképző központok megnyitását a magán- és állami felsőoktatási intézményekben. Ezek az intézmények segíteni fognak a jogi, orvosi, konferencia- és egyéb tolmácsszolgáltatásokhoz szükséges egységesített tolmácsképzés biztosításában. A felsőoktatási intézmények emellett tudományos kutatást is végezhetnek a nyelvi kérdéssel kapcsolatban, az egész országban, megbízható adatokat és naprakész ajánlásokat adhatnak a probléma megoldására.

Etiópia számára is fontos, hogy példát vegyen másoktól, például Kaliforniától, amely úgy tartja, hogy a technológia felhasználásával kell reagálni a nyelvi akadályokra a közszolgáltatásokban. Célszerű tehát befektetni a fejlett szoftverek és más innovatív technológiák fejlesztésébe, amelyek segíthetnek a nyelvi akadályok elhárításában a büntetőeljárásokban és más közszolgáltatások során.

Irodalomjegyzék

- Abiy Ahmed's Speech from FDRE Office of the Prime Minister. *Youtube*, 2019. november 19. Online: www.youtube.com/watch?v=0m5TRUFLQ3M
- Ahmad, Muneer I.: Interpreting Communities: Lawyering across Language Difference. *UCLA Law Review*, 54. (2007), 5. 999–1086.
- Armenui, Minasyan: Language Policy, National Identity and Politics. *European Scientific Journal*, 10. (2014), 7. 273–277.
- Cole, Richard W. – Laura Maslow-Armand: The Role of Counsel and the Courts in Addressing Foreign Language and Cultural Barriers at Different Stages of Criminal Proceeding. *Western New England Law Review*, 19. (1997), 1. 193–228. Online: <https://digitalcommons.law.wne.edu/lawreview/vol19/iss1/11>
- Cooper, Robert L.: *Language Planning and Social Change*. Cambridge, Cambridge University Press, 1989. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620812>
- Haftetsion, Fiseha: *The State of Vertical Division of Political Power in the Ethiopian Federation*. Doktori értekezés. Addis Ababa, Addis Ababa University, 2017.
- Hewitt, William E.: *Court Interpretation: Model Guides for Policy and Practice in State Courts*. Williamsburg, National Centre for State Courts, 1995. Online: www.txcourts.gov/media/907023/Court_Interpretation_Model_Guides_for_Policy_and_Practice_in_the_State_Courts.pdf
- Kymlicka, Will – Allen Patten: Language Rights and Political Theory. *Annual Review of Applied Linguistics*, 23. (2003), 1. 3–21. Online: <https://doi.org/10.1017/S0267190503000163>

- Leibowitz, Brenda: The Problems with Language Policy and Planning. *Journal of Language, Identity & Education*, 14. (2015), 1. 36–49. Online: <https://doi.org/10.1080/15348458.2015.988571>
- Legesse Hailu, Yemserach: *Challenges and Prospects of Adding Working Language in Ethiopia*. Conference Paper, presented on Legal and Human Rights Academy/Policy Forum on Sustaining Political Reforms, Democratization and Human Rights in Ethiopia: Informing the Next Steps, Adama, Ethiopia (2018. október 1.)
- Mackey, William F.: Language Policy and Language Planning. *Journal of Communication*, 29. (1979), 2. 48–53. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1979.tb02946.x>
- Regassa, Tsegaye: *Issues of Federalism in Ethiopia: Towards an Inventory of Legal Issues*. Addis Ababa, Addis Ababa University, 2009. Online: <https://doi.org/10.13140/2.1.4615.3602>
- Sherman, Julia: The Right to an Interpreter under Customary International Law. *Columbia Human Rights Law Review*, 48. (2017), 3. 257–302. Online: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2773013
- Spolsky, Bernard: *Language Policy*. Cambridge, Cambridge University Press, 2004. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615245>
- Weinstein, Brian (szerk.): *Language Policy and Political Development*. Norwood, NJ, Ablex, 1990.
- Záhořík, Jan – Wondwosen Teshome: Debating Language Policy in Ethiopia. *Journal of Asian and African Studies*, 18. (2009), 1. 80–102.

Jogi források

- African Commission on Human and Peoples' Rights: *Principles and Guidelines on the Right to a Fair Trial and Legal Assistance in Africa* (1999. november).
- African Union: *African Charter on Human and Peoples' Rights* (1981. június 27.)
- Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia: Proclamation No. 1/1995. Proclamation of the Constitution of the FDRE. Online: www.abysinnialaw.com/general/item/1783-proclamation-no-1-1995-proclamation-of-the-constitution-of-the-fdre
- The Criminal Procedure Code, Proclamation No. 185/1961. Online: www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=&p_isn=82480&p_classification=01.04
- Proclamation No. 25/1996. Online: <https://chilot.me/wp-content/uploads/2011/01/proc-no-25-1996-federal-courts.pdf>
- United Nations: *International Covenant on Civil and Political Rights* (1966. december 16.)

A szerző által készített interjúk

1. Netsanet Dagnachew, Judge, Kolfé First Instance Court, Addis Ababa
2. Nuredin Kedir, Judge, Federal Supreme Court, Addis Ababa
3. Getahun Alemayehu, Judge, Federal Supreme Court, Addis Ababa
4. Addisu Abate, Registrar, Federal Supreme Court, Addis Ababa
5. Fatuma Mudesir, Registrar, Lideta High Court Criminal Bench, Addis Ababa
6. Zufan Woldegebreal, Registrar, Lideta First Instance Court, Addis Ababa
7. Leulesilassie Liben, Judge, Lidet First Instance Court, Addis Ababa
8. Sara Debru, Public Prosecutor, Bole Sub-City, Addis Ababa
9. Fitsum Yehwalashet, Police Officer, Yeka Sub-City, Addis Ababa

Az etiópiai szövetségi kormány nyelvpolitikája és a nyelvtörvény...

10. Gezahegn Abera, Police Officer, Lideta Sub-city, Addis Ababa
11. Zelalem Sisay, Public Prosecutor, Nifas-Silk Lafto Sub-City, Addis Ababa
12. Prof. Abera Defefa, Professor of Law, Addis Ababa University, Addis Ababa
13. Yigezu Jemaneh, Advisor, Organisational Structure, Job Grading and Evaluation Directorate Director, FDRE Ministry of Civil Service